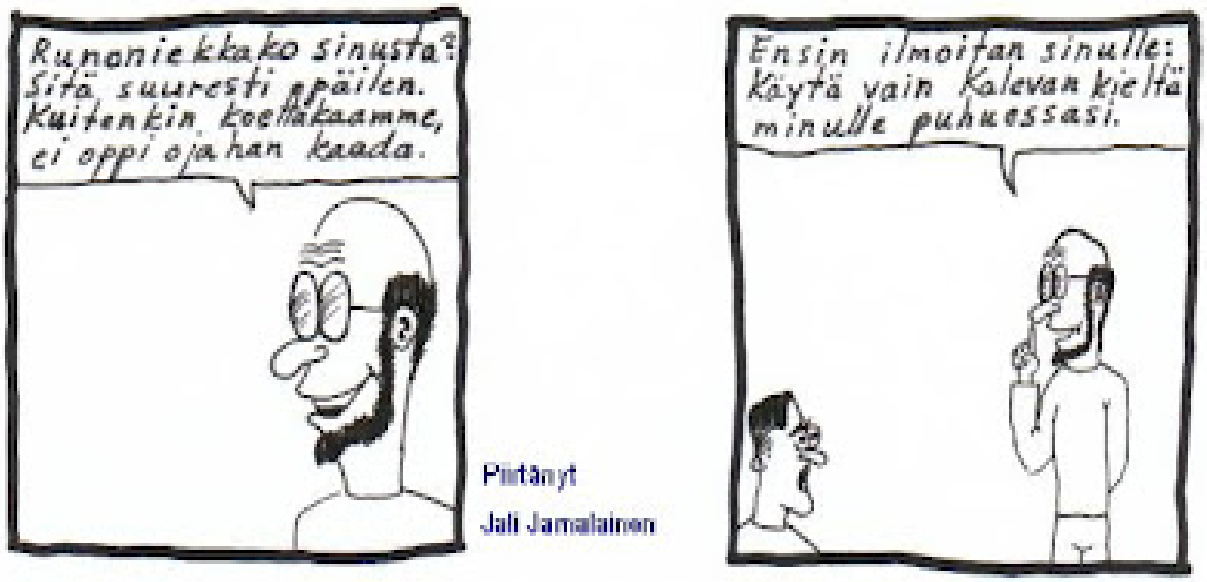

Kalevalamitasta annetut tavulaajuusohjeet koskevat vain sanojen ensitavujen pituutta, ei jälkitavujen. Niin muodoin Kalevalassa ja Helkavirsissä esiintyvät ensitavun jälkeiset pitkät vokaalit ovat ainakin 'teknisesti' sopusoinnussa sääntöjen kanssa, joten 'Makee Tronkelikaan' ei ole niitä moitiskellut. Vienanvoittoisessa kansalliseepoksessamme nuo pitkät vokaalit ovat erittäin harvinaisia (ks. luettelo alempana). Esim. ***tuulee, istuu, laulaa, huutaa, saadaan, mennään, saunaan, taivaaseen***
-tyyppisiä sanoja ei Kalevalasta löydy. Ensitavun jälkeisiä pitkiä vokaaleja saattaisi olla runsaastikin, jos kansanrunot olisi tallennettu (jo aiemmin) läntisemmiltä murrealueilta. Nykyniekoille runonteko olisi vaikeaa, jos edellä mainittuja sanatyyppejä ei saisi käyttää lainkaan. Helkavirsistä ensitavun jälkeisiä pitkiä vokaaleja löytyy kyllä suhteellisen runsaasti.

Monet 2000-luvun runoniekat viljelevät surutta näitä vokaaleja, minäkin, mutta en ihan surutta, vaan pitkin hampain. Herää nimittäin kysymys: Eikö kansanrunon rytmi ole sittenkin luontevampaa, mitä vähemmän kyseisiä pitkiä vokaaleja on runojalan laskuasemassa? Täytyy nimittäin muistaa, että runokieli on syntynyt jo kantasuomalaisena aikana, jolloin kielessämme ei ollut pitkiä vokaaleja ensitavua kauempana. Seuraavassa esitän haaviini jääneet ***Kalevalan*** ja
Helkavirsien
säkeet, joissa ensitavun jälkeen on pitkä vokaali. Luettelot kaipaavat vielä tarkastelua, mutta äärimmäisen tarkat säemäärät eivät tässä yhteydessä ole lainkaan relevantteja.

Ensitavun jälkeiset pitkät vokaalit

pitkä a-vokaali

Kalevala:

Otavaa ojentamassa - Autuaallisten ajatus (kaksi kertaa)
Ne jaksaa mäkehen mennä - Et osaa ovissa käyä
Osaa orjana eleä - Kortteli kovaa nokea
Otavattaren osaama - On meillä osaavat vaimot
Kuin olet kovin osaava

Helkavirret:

miehen vieraan vuotehella - käärme kankaalta kähisi
liekö armaampi asua - Peikot päivyttä vihaavat
parahia palvokaamme - Panua palvotaan tulella
kylän rahvaalta kyseli - Kansa puhtaaksi peseite
Uhratkaamme uskottomat - autuaammille ahoille
paistoi paljaalle povelle - kuninkaana luomakunnan
otti kankaalta karahkan - kaikki kunniaa Jumalan
koetti kumpaakin ovea - kukallista kulkijaansa
heinällistä heilujaansa - kesällistä keikkujaansa
kastoi kansaa ja opetti - astui raskaasti tuvasta
ilman kukkaa lmpi rukka - et antaa elämätäsi
mana mennyttä manaapi - kaikki kerran me palaamme
kutsuvi kumartajaansa - myrjaadien vuotten mennen

_____
pitkä e-vokaali

Kalevala:

Arvelee, ajattelevi (noin kaksikymmentä kertaa)
Mi lienee Lapissa miestä - Mi lienee Lapissa naista
Mi lienee Lapissa lasta - Mi lienee ilo merellä
Mi lienee minussa miestä

Helkavirret:

astui askel askeleelta - helteessä hepoa juotti
iljanteella jään ikuisen - piilee peltojen perillä
syntymässä säikkyneeksi - kinner kiireempi ajajan
taipaleesi tarmottoman - liepeelle kuningaslinnan
vyöhön saakka sammaleesta - mennä haaveeni hakuhun

niin kuin kanteleen helinän

_____

pitkä i-vokaali

Ei Kalevalassa

Helkavirret:

Tultiin tunturin laelle - ruumiille veristetyille
kauniista kadotetusta - kausi kauniiden tekojen

_____

pitkä o-vokaali

Kalevala:

Hampahilleni hajoovat - Kannun appajat katoovat
Johon puut pä'in putoovat

Helkavirret:

edestänsä pyyn putoovan - liehtoo liekkiä sinistä
aamun koitossa katoovat - missä seisoo puut pyhäiset
toukka seuloo seinähirttä - jos joku kohoopi heistä
Putoovat elämän puusta

_____

pitkä u-vokaali

Kalevala:

Vähä on miehen nuoruuesta - Nuoruuesta, vanhuuesta
Ihanuutta ilman kaiken - Ohoh, hullu, hulluuttani
Vähä mieli miehuuttani - Ajan kaiken annituutta
Miehen pienen miehuueksi (kaksi kertaa)
Näytä kaulan kaarevuutta - Huimuus hurstin hulpiloille
Laiskuutesi lattialle - Kun tulevi kehruuaika
Ahot täynnä armotuutta - Tervapuolikon pituutta
Kaulan hoikan kaarevuutta - Väen nuorison somuutta
Noien miekkojen pituutta - Panen miehuuen nojassa
Pane miehuuen nojassa - Pani miehuuen nojassa
Itketkö sä puisuuttasi - Hankavuuttasi haveksit
Kalatuutta Kauko itki

Helkavirret:

kaikki kaikuu saaren kellot - kun sammuu sydänsuruni
onnettomuudetkin ohitse - toivo voittavan totuuden
autuutta alinomaista - synny aateluus sydämen
kaiken turhuuden turulle - Avaruuksien ajatus
avaruuden askareille - rakkauden rajattomuutta
Rakkaus rajattomuuden - Kaaret vahvuuden kajahti
Henget julmuuden julisti

---

pitkä y-vokaali

Kalevala:

Piti viikoista pyhyyttä (kaksi kertaa)
Lehmityyttä, leivätyyttä - Ja kaiken elon vähyyttä
Ku tuo haahella hyvyyttä - Mies on mielesi vähyyttä
Leivätyyttä Lemminkäisen - En mene osan hyvyylle
Enkä miehen mielevyylle - Menenp’ on otsan hyvyylle
Istutko ison hyvyyttä - En istu ison hyvyyttä
Istut impesi hyvyyttä - Verevyyttäsi vetehen
Lehot täynnä lemmetyyttä - Sekä taattoni hyvyyen
Läksitkö piikojen pyhyyttä - Vainko vaimojen vähyyttä
Lähe en piikojen pyhyyttä - Enkä vaimojen vähyyttä
Veitikkä osan vähyyttä - Typeryyttä tyhjä itken

Helkavirret:

tiedän kyllä kylmyyteni - Tuonen tyhjyyden tuloa
tieto tyhjyyden kamalin - pedot kahleilla hyvyyden
hyvyyden hymyileväisen - äärettyyden Henki heljä
tähden Tyhjyyden ilojen - ijäisyyksien sylihin

---

pitkä ä-vokaali

Kalevala:

Neljä pienoista petäätä - Leskeä lepäämätöintä

Helkavirret:

maille muille vierikäämme - enää jäistä järkeänsä

hiinkuin hirvi hiihtäjäänsä - mättäällä salon sinisen
keräätkin ikäsi kaiken - maille muille lähtekäämme
heittää jo ikihyvästit

_____

pitkä ö-vokaali

Ei Kalevalassa

Ei Helkavirsissä

Yks. 3. persoonan preesensin käytöstä□□

Tutkimusten mukaan kalevalamitta on läntistä ja eteläistä perua. Itäisiin murteisiin perustuvasta Lönnrotin Kalevalasta on turha etsiä länsimurteissa (ja kirjakielessä) tavallisia yks. 3. persoonan preesensmuotoja. Eepoksen tasasäkeistä en ole löytänyt trokeerunojalkoja, jotka ovat tavurakeenteeltaan muotoa:

kulkee, kuulee,□ kuuluu, itkee,□ astuu, istuu, nousee, suistuu, ottaa, laulaa, juoksee, lausuu, katsoo, kaataa,□ laulaa. Rakennetyypiltään vähän toisenlaisen, osata-verbin muoto ***os aa***
esiintyy muutaman kerran, sekin kieltomuodossa:
et osaa ovissa käydä.
Myös kolmitavuisen
arvelee
-muodon tapasin parikymmentä kertaa.

Turha on Kalevalasta etsiä myöskään murtosäkeeseen hyvin sopivia muotoja ***tulee, pesee, menee, sanoo, valuu.***

Kaikki edelliset preesensmuodot ovat Kalevalassa itämurteisesti muotoa ***tekevi, kulkevi, kuulevi, nousevi, tulevi, pesevi, valuvi***

jne.
Kielihistoriaan vedoten (pitkää tavua ei sanassa ensitavua edempänä)

tiukkapipoisimmat ovat jopa väittäneet, että oikeaan kalevalasäkeeseen ei sovikaan panna yllä mainittuja kirjakielen preesensmuotoja.
Runomittaohjeissaan länsimurteiden (lounaismurteiden) edustaja
Elias Lönnrot
ei tiettävästi ole kieltänyt näiden muotojen käyttöä, enempää kuin
Matti Kuusikaan
.

Onneksemme kalevalamitta ei ole tarkoitettukaan pelkästään pelkästään vienan murretta varten, vaikka suomalainen mitta (ent. nimitys) mielletäänkin paljolti juuri tuon kielimuodon kautta. Tämän nimenenomaisen ilmiön suhteen meitä nykyniekkoja tukee tunnustettu kalevalamitan käyttäjä **Eino Leino** ***Helkavirsineen.*** Tässä poimintoja Helkavirsien sekä ensimmäisestä että toisesta sarjasta:

iskee, potkee (potkaisee), ***kuulee, tuntee, käskee, kieltää, piilee, kohoo, katsoo, ulvoo, liehtoo, seisoo, seuloo, kuohuu, hiihtää, kieltää***

****

Yleiskielen partitiivimuoto: *kovaa, sataa, sijaa, tilaa, paikkaa, munaa*

Yllä mainitut kirjakieliset partitiivimuodot ovat Kalevalassa järjestään muotoa ***kovoa*** (kantoi kohtua kovoa),
satoa
(vuotta seitsemän satoa),
sijoa
(etsien pesän sijoa),
tiloa
(ei löydä tiloa tuota),
paikkoa
(paikkoa pahintakana),
munoa
(kuusi kultaista munoa). Meille runoniekoille sen sijaan nykymuotoisen partitiivin kohtuukäyttö on sallittu - ja voitammehan siinä yhden tavunkin:
tiloa - tilaa
.

Yleiskielen illatiivi: *saareen, sijaan, saunaan, sataan, munaan, paikkaan, taivaaseen*

Myös näiden yleiskielisten muotojen liikakäyttöä on kalevalakielessä varottava. Kalevalassa:
saarehen, sijahan, tilahan, paikkahan, munahan.

Passiivin preesens ja imperfekti: *saadaan, mennään, tullaan, saatiin, mentiin, tultiin*

Liikakäyttöä vältettävä.

****

Ohje:

Ensitavun jälkeisiä pitkiä vokaaleja emme voi välttää, mutta niitä ei kannata ertyisesti suosiakaan. Usein esiintyessään, varsinkin peräkkäisissä sanoissa ja säkeissä, ne saattavat muuttaa runorytmin vieraaksi, liukuvaksi, epäkalevalaiseksi. Tärkeä havaintoni on, että ei Kalevalassa, enempää kuin Helkavirsissäkään esiinny lainkaan kahta ensitavun jälkeistä pitkää vokaalia samassa murtosäkeessä. Tasasäkeistäkin (trokeesäkeet) löysin niitä vain kaksi: ***nuoru uesta, vanhuuesta - lehmityyttä, leivätyyttä***
(Kalevala).

Itse eteläpohjalaisena olen saanut vähennetyksi kyseisen pitkän vokaalin käyttöä paljolti viljelemällä tarpeen vaatiessa vienalais-eteläpohjalais-kalevalaista väli-h:ta, prof. **Kalevi Wiikin** mukaan "kalevalaista" h:ta:
mennähän - tultihin - tupahan
. Tosin tämänkin murrepiirteen liika tyrkyttäminen ei ole mielekästä, ja varsinkin savolaiset vierastavat sitä.

Onneksi on monia muitakin keinoja vähentää pitkien vokaalien käyttöä:

Olen pyrkinyt esittämään asiat runoissani mieluummin menneessä ajassa (imperfekti), niin kuin Kalevalankin tarinat on esitetty, enkä nykyajassa (preesens). Täysin en ole siis ***laulaa***-muotoa itseltäni kieltänyt. Tarkkailen yleensäkin pitkän vokaalin käyttöäni eri asemissa, ettei runomittani rupeaisi ”liukumaan”, sen sijaan, että se olisi iskevää, kalevalaista.

Yleensäkin painottomat pitkät vokaalit (***tuulee, laulaa, kaatuu, saunaan, saadaan, tullaan, koskaan, saunaan)*** on syytä sijoittaa mieluiten säkeen alkupäähän. Esim. ***Tuulee järveltä kovasti*** . Mutta jos näitä muotoja on kaksi tai kolme säettä kohden, säe on jo silloin loitonnut kalevalaisen rytmin ideaalista:
Tulee lastaan vastaan äiti - Tuleeko kukaan mukaani.

Edelliseen liittyen pohdinnan alaisena on:

Pitäisikö Trokeemankelin puuttua kyseisen pitkän vokaalin säkeensisäiseen liikakäyttöön vai riittäisikö tässäkin asiassa runontekijän itsekritiikki? Tällä hetkellä nimittäin Mankeli hyväksyy

jopa seuraavanlaisen 9-tavuisen hirvityksen: ***Taas saadaan / kaahaa/jaa va/roa***.